

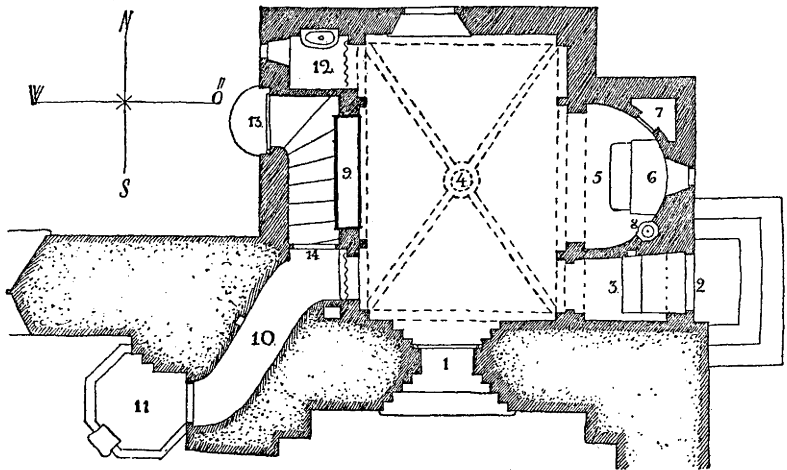
En förnämlig sakristia i Söndrum.

Sakristian är en viktig del av en kyrka. Icke sällan har man vid dess ordnande allt för mycket förbisett så väl praktiska som religiöst-estetiska synpunkter. Stundom företer en sakristias interiör dessutom bilden av ett ganska ovärdat och otrivsamt rum. Över sakristian bör vila samma känsla av helgd som över allt kyrkans rum i övrigt.

I kyrkorna på västkusten förekommer icke sällan, att sakristian inrymts innanför en skärmliknande avbalkning bakom altaret. Denna anordning, som väl i allmänhet tillkommit av sparsamhets-skäl, är ingalunda idealisk. Dels blir i mindre kyrkor utrym-met ofta trångt, dels blir oundgängligt samtal i sakristian lätt störande för kyrkobesökarna, dels medför denna anordning, att den ofta lägger hinder i vägen för en estetiskt tilltalande och kyrkligt traditionell gestaltning av korpartiet, där sådan annars varit möjlig.

I Söndrums vackra tolvhundredatalskyrka i Halland var en till utrymmet otillfredsställande sakristia på nämnda sätt inrymd bakom altaret till 1934, då ny sakristia av tegel uppfördes vid korets norra sida, varigenom det smalare och i öster rakt avslu-tade korets utrymme erhöll en välbehövlig utökning. Ritningsför-slag till denna sakristia uppgjordes av arkitekt Harald Wadsjö, Söndrum, känd från ett flertal lyckade kyrkorestaureringar i Halland och vårt land i övrigt.

PLAN AV SÖNDRUMS SAKRISTIA I SKALA 1/100.

- 1 KORDÖRREN, 2 OFFICIANTINGÅNGEN, 3 VINDFÅNG, 4 SAKRISTIAN, 5 ABSIDEN,
6 BÖNEALTARET, 7 SILVERSKÅPET, 8 PISCINAN, 9 SKÅP FÖR SKRUDARNA, 10 PASSAGE TILL
11 PREDIKSTOLEN, 12 TVÄGNINGSRUM OCH KÄPPOR, 13 PANNRUMSTRAPPAN, 14 DÖRR TILL VINDSTRAPPAN.

Kyrkans korparti och sakristia.

Det kan ur utseendesynpunkt ofta vara en vanskelig sak att göra en tillbyggnad till en välproportionerad medeltida byggnadskropp. Så som detta gjorts i Söndrum, kan man dock konstatera, att det skett på ett lyckligt sätt. Den nya byggnadsdelens väl avvägda proportioner göra, att man vid betraktandet av kyrkans exteriör från nordost icke får intryck av att något »påhängts» kyrkan, såsom vid tillbyggnader icke sällan blir fallet, utan att det nya bildar ett organiskt helt med det gamla. Den nya delen är likväl icke utförd såsom någon långt gående, antikiserande pastisch. Genom att byggnaden erhållit en av förekomsten av en gravvård föranledd indragning i nordöstra hörnet, har dess norra gavel undgått att få samma relativt stora bredd, som sakristian i övrigt äger.

*Kalkmålning å norra sidan av tympanon över dörr
mellan kor och sakristia.*

Dörröppningen mellan sakristia och kor är tresprångad mot det förra och fyrsprångad mot det senare rummet. Öppningens tympanonfält visar mot norr officianten i skrud bärande kalk och patén fram till altarbordet under rundbågigt formad inskriftsrad: INTROIBO AD ALTARE DEI. På södra sidan visar samma tympanon en bild av nattvardens utdelande. Målningarna äro utförda av konstnären Erik Abrahamsson 1939 i färgrik kalk, i det förra fallet mot blå botten, i det senare mot guld. Dörren av trä har dekorativa kantbeslag av järn.

Sakristians rektangulära rum täckes av kryssvalv med till profilen rätvinkliga ribbor, som uppbäras av liknande hörnpilastrar med enkla kapitäl. Golvet utgöres av kalksten.

Mot öster öppnar sig rummet mot en absid med bönealtare. Absidens rundbågiga öppning accentueras genom en dekorativ bågställning på väggpilastrar med samma profil och kapitäl som hos övriga pilastrar. Den större bågen flankeras av en mindre liknande på vardera sidan, den södra av dessa omsluter officiantingången från öster. Liknande tredelad bågställning har även rummets västra vägg, där den mellersta bågen omsluter skåpet för skrudar, den södra uppgången till predikstolen och den norra ingången till tvagningsrummet. I samband med sakristians tillkomst flyttades predikstolen från kyrkrummets sydöstra till nordöstra hörn, och en S-formad genomgång av muren på detta ställe upptogs. Över altaret har absiden i öster ett mindre rundfönster med färgrik glasmålning av E. Abrahamsson 1940, Mikael's strid mot draken.

*Kalkmålning å södra sidan av tympanon över dörr
mellan kor och sakristia.*

På ömse sidor om altaret finnas i absidens mur fördjupningar för »sakramentshus» i norr och piscina i söder. Dessa ha dekorativa omramningar i polykrom skulptur. Den förra har dessutom dörr i samma behandling.

Absidens välvda muryta är dekorerad med målning i kalk mot gråvit puts av E. Abrahamsson 1941. Motivet är Jesse rot och stam. Från Jesse i nedra hörnet till höger uppväxer trädet och grenar ut sig över absidens hela välvda muryta. Till motivet hörande profetgestalter, försedda med inskriftsband, synas här och var i grenverket. Upptill över altaret framträder Maria med Kristusbarnet, infattad i mandorla, bildad av några av grenarnas toppar. Vid trädets rot inskriften: Det är en ros utsprungen o. s. v.

På det i tegel murade altaret med kalkstensskiva stå tvenne ljusstakar av tenn och ett mindre krucifix av originell men tilltalande utformning. Antependiet är vävt av prästfrun på stället. Fru Peters har dessutom efter ritning av arkitekt Wadsjö vävt mattan i flossa framför altaret.

I valvets mitt hänger en gracil ljuskrona av järn för fyra ljus, kopia av äldre sådan i Båstads kyrka.

Under fönstret i norr står en mindre orgel, välkommen vid vissa tillfällen, då sakristian tages i bruk för barndop och dyl. Fönstrets alltför stora rutor av modernt glas borde ha gjorts mindre och antikbehandlats samt infattats i bly. Så hade man från början även tänkt sig dessa.

*Ingång från kor till sakristia.
(Innan tympanon erhöill kalkmålning.)*

Söndrums sakristia står såsom en förebild för hur en sakristia kan ordnas ändamålsenligt och vackert. Vid sidan om sina rent praktiska uppgifter att vara väntrum för officianten mellan de olika delarna av gudstjänsten och i viss mån expeditjonsrum utgör den en till andakt bjudande bönekammare, i vilken ingenting »står framme och skräpar», enär föremål av mera profan natur genom ett väl genomfört tillvaratagande av utrymmet i byggnadskroppen tilldelats dolda förvaringsrum. Vid inträdet från kyrkans kor kommer man närmast att tänka på ett absidförsett sidokapell i en korsformig, större medeltidskyrkas tvärarm.

Att sakristifrågan i Söndrum blivit löst på ett så tilltalande sätt

beror icke enbart på att församlingen vänt sig till god arkitekt och god konstnär utan kanske icke minst på att församlingens kyrkoherde, Knut Peters, med en ganska ovanlig sakkännedom och säker blick för kyrkligt-estetiska frågor lett arbetet i dess helhet och även förstått att vinna sin församling för ordnandet av sakristian på sätt som här skett. Såsom bevis på hur allmänt uppskattad sakristian i Söndrum blivit, kan nämnas, att en sakristia, som givetvis icke i detalj men till planläggning i huvudsak överensstämmer med den i Söndrum, genom samme arkitekt blivit uppförd vid Slättåkra kyrka i Halland.

Erik Salvén.

Om böneakten efter predikan.

I.

I äldre tider var böneakten efter predikan förlagd till predikstolen, och utgjorde där ett betydelsefullt moment, som upptog en god del av gudstjänsten särskilt i de stora församlingarna. Böneakten inneslöt nämligen icke endast de vanliga kyrkobönerna utan också förböner för sjuka, tacksägelse för dem, som återvunnit hälsan m. m. — överhuvudtaget ting, som berörde människor i livets konkreta situationer. Huru denna del av gudstjänsten tedde sig i praxis, är väl i allmänhet ganska okänt. Man har hittills hållit sig till, vad de tryckta handböckerna ha att berätta härom. I några uppsatser skall här lämnas ett bidrag till vår kunskap om detta moment i gudstjänstlivet. Undersökningen avser särskilt Stockholmskyrkan under stormaktstidevarvet — dock med utblickar över andra stiftstraditioner.

Den liturgiska friheten var under 1600-talet speciellt märkbar ifråga om böneakten efter predikan. KO 1571 synes förutsätta en sådan frihet. Detsamma gäller också HB 1614. Föreskrifterna om böneformulären betraktades icke här såsom ovillkorliga. Det heter t. ex.: »Wil han (prästen) ock undertijden bruka Litanian eller thetta effterföljande bönesättet, thet må han ock göra». Man tager även på sina håll hänsyn till den fria bönen. När bön hålles »om alla nödhörfter» säger Johannes Rudbeckius, kan predikanten »them sielf... bäst upräkna»¹⁾. Även biskop Erik Emporagrius

¹⁾ J. Rudbeckii Kyrko-Stadgar, kap. II. sid. 8.